

ԿԱՐՄԻՐ ԾՈՎՈՒՄ ԹՈՒՐՔԻԱՅԻ ՌԱԶՄԱԿԱՆ ՆԵՐԿԱՅՈՒԹՅԱՆ ՀԱՍՏԱՏՄԱՆ ԽՆԴՐԻ ՇՈՒՐՁ

Հայկ Գաբրիելյան՝

Բանալի բառեր՝ Թուրքիա, Սուդան, Ռեջեփ Թայիփ Էրդողան, Օմար ալ-Բաշիր, Սուակին, ռազմակայան:

2017թ. դեկտեմբերի 24-ին մեկնարկեց Թուրքիայի նախագահ Ռեջեփ Թայիփ Էրդողանի աֆրիկյան շրջագայությունը, որի շրջանակներում նա այցելեց Սուդան, Չադ և Թունիս: Աֆրիկայում Էրդողանի առաջին կանգառը Սուդանն էր, որտեղ նա հանդիպեց այդ երկրի նախագահ Օմար ալ-Բաշիրի հետ: Այցի արդյունքներով Թուրքիան և Սուդանը կնքեցին 22 պայմանագիր, որոնք առնչվում էին առևտրին, արդյունաբերությանը, գյուղատնտեսությանը, տեխնոլոգիաներին, գիտությանը: Կողմերը պայմանավորվեցին ապրանքաշրջանառության ծավալը 2018թ. \$500 մլն-ից հասցնել մինչև \$1 մլրդ-ի, ապա նաև \$2 մլրդ-ի, ինչպես նաև ստեղծել Բարձր մակարդակի ռազմավարական համագործակցության խորհուրդ¹:

Պաշտոնական այցի երկրորդ օրը թուրքական պատվիրակությունն այցելեց Սուդանի հյուսիսում գտնվող Պորտ Սուդան քաղաք, որտեղից էլ մեկնեց Կարմիր ծովում գտնվող Սուակին կղզի, որը դարեր շարունակ համարվել է առևտրային կարևոր նավահանգիստ ու մշակութային կենտրոն և մինչև 19-րդ դարը պատկանել է Օսմանյան կայսրությանը: Թուրքիայի նախագահը Սուակինում զննեց տեղի մզկիթները, որոնք պատկանում են սուննի իսլամի երկու դպրոցներին՝ հանաֆի ու շաֆի, նամազ կատարեց դրանցից մեկում, որոնց վերանորոգումն իրականացրել է Թուրքիայի համագործակցության և կոորդինացման գործակալությունը (*TİKA*): Սուակին այցելելը դարձավ Էրդողանի սուդանյան այցի առանցքային պահերից մեկը: Թուրքիայի նախագահն ընդգծեց, որ կղզի այցելելն ունի պատմական նշանակություն. «Ես դիմել եմ Սուդանի նախագահին՝ ինդրելով

¹ Թուրքագետ, ՄԱՀՀԻ ասոցացված փորձագետ:

¹ Cumhurbaşkanı Erdoğan Sudan'a geldi, Sabah, 24.12.2017.

Թուրքիային հանձնել կղզում գտնվող պատմական օբյեկտները վերանորոգելու աշխատանքները և ստացել են դրական պատասխան: Կարծում են, որ եթե կղզին վերանորոգվի, դա կդառնա արժանի պատասխան նրանց, ովքեր ավերել են պատմական օբյեկտները: Իսկ ո՞վ է ավերել: Արևմուտքը, դա բնորոշ է նրան: Թուրքիան 2011-ից աջակցում է Սուալիներ մշակութային կարևոր կենտրոնի վերածելու Սուդանի ջանքերին»¹:

Հատկանշական է, որ թուրքական մամուլի պնդմամբ՝ Սուալիներ ավերակների է վերածվել 1918թ. ուժգին երկրաշարժից հետո: Այն, որ Սուդանը Սուալիներ կղզին 99 տարի ժամկետով վարձակալությամբ հանձնեց Թուրքիային, կարելի է համարել Էրդողանի մեծ ձեռքբերումը, որին Թուրքիայում ցայժմ մեղադրում են տարածքներ կորցնելու համար: Մասնավորապես, թուրքական ընդդիմությունը շարունակ հայտարարում է, որ 2000-ականներին Էրդողանը Հունաստանին է հանձնել Էգեյան ծովում գտնվող մի շարք կղզիներ և, բացի այդ, Էրդողանի սխալ քաղաքականության հետևանքով կորստյան մատնվեց Սիրիայում թուրքական անկլավը՝ Շահ Սուլեյմանի դամբարանի տարածքը, որը թուրքական կողմի պնդմամբ՝ Թուրքիայի սահմաններից դուրս գտնվող, բայց նրան պատկանող միակ տարածքն էր:

Սուալիներում օսմանյան ժամանակաշրջանում, ամրոցներից բացի, կառուցվել են վարչական շենքեր (1821թ. կառուցվել է մաքսատուն), մզկիթներ, բաղնիքներ: 20 կմ երկարությամբ, 3 կմ լայնությամբ կղզին Օսմանյան կայսրության կազմում ընդգրկվել է 1517թ., երբ օսմանյան սուլթան Սելիմ 1-ին Ահեդը (1512-1520թթ.-) նվաճեց Եգիպտոսը (կղզում կառուցվել են օսմանյան գորանոցներ, տեղակայվել է Կարմիր ծովում օսմանյան նավատորմի շտաբ-բնակարանը): Սուալիներ կղզին օսմանյան ժամանակներում մտել է Հաբեշ էյալեթի կազմի մեջ (ներկայիս Էրիթրեա, Ջիբութի, Սոմալիի և Եթովպիայի հյուսիս): Այն բանից հետո, երբ 1882թ. բրիտանացիներն օկուպացրին Եգիպտոսը, Սուալիներ դե-ֆակտո դադարեց պատկանել օսմանյան պետությանը: 1923թ. Լոզանի պայմանագրի 17-րդ կետով կղզին հանձնվեց Եգիպտոսին: 1956թ. էլ Սուալիներ դարձավ Մեծ Բրիտանիայից իր անկախությունը հռչակած Սուդանի մասնիկը (1922թ. բրիտանացիների կողմից Պորտ Սուդան նավահանգստի կառուցումից հետո կտրուկ նվազեց Սուալիների ռազմական և տնտեսական նշանակությունը):

Հետաքրքիր է, որ սուդանյան այցի ժամանակ Էրդողանն Օմար ալ-Բաշիրին անվանեց «եղբայր», իսկ ալ-Բաշիրն էլ Թուրքիան որակեց «խալաֆական խալիֆայության վերջին միջնաբերդ՝ ումման միավորելու համար», Էրդողանին հանձնեց երկրի ամենազվազոր մեղալը, նաև 250-ամյա վաղե-

¹ Cumhurbaşkanı Erdoğan'dan Sevakin Adası çağırısı, En Son Haber, 26.12.2017.

մուխյան օսմանյան մետաղադրամներ: Նկատենք, որ Էրդողանի նման պահվածքն անսպասելի չէր, չնայած Արևմուտքը Սուդանի նախագահին մեղադրում է արևմտյան ԴարՖուր նահանգի բնակիչներին ցեղասպանության ենթարկելու համար, որի հետևանքով զոհվել է 200-300 հազ. մարդ, մոտ 2.7 մլն մարդ դարձել է ներքին տեղահանված (2008թ. Հասագայում գործող Միջազգային քրեական դատարանը (ICC) արտոնեց ալ-Բաշիրին կալանքի տակ վերցնելը): Էրդողանը վաղուց սերտ կապերի մեջ է ալ-Բաշիրի հետ և 2009թ. ԴարՖուրի դեպքերը չի ճանաչել «ցեղասպանություն»: Էրդողանն անգամ հայտարարել էր, թե «մուսուլմանն ի վիճակի չէ ցեղասպանություն գործել»¹, որով նա հետապնդում էր երկու նպատակ. 1) պահպանել և ամրապնդել Սուդանի հետ հարաբերությունները՝ ունենալով հեռահար նպատակներ, 2) պաշտպանել Թուրքիան հայերին, հույներին, ասորիներին ցեղասպանության ենթարկելու մեղադրանքներից: Ի դեպ, 2017թ. դեկտեմբերին Թուրքիան անտեսեց ICC-ի դիմումը՝ կալանավորելու Ստամբուլում Իսլամական համագործակցության կազմակերպության (ԻՀԿ) գազաթափողովին մասնակցող Սուդանի նախագահին: Էրդողանը հայտարարեց, որ «Թուրքիան ICC անդամ չէ և, հետևաբար, պարտավոր չէ հետևել նրա որոշումներին»²:

Հիշեցնենք, որ ալ-Բաշիրը 1989-1993թթ. եղել է Սուդանի պաշտպանության նախարար և 1993թ. երկրի նախագահ է դարձել ռազմական հեղաշրջում կազմակերպելու շնորհիվ: Այդ ամենը «գարմանալիորեն» չի շփոթեցնում Էրդողանին, որն ավելի վաղ բազմիցս քննադատել է Սուդանի հարևան Եգիպտոսի նախագահ Աբդել Ֆաթթահ ալ-Սիսիին: Թեև ալ-Սիսին 2013թ. հուլիսին իշխանության է եկել ռազմական հեղաշրջման ճանապարհով, 2014թ. մայիսին նա ուղիղ քվեարկությամբ ընտրվել է Եգիպտոսի նախագահ: Չնայած դրան՝ Էրդողանը ցայժմ չի ճանաչում ալ-Սիսիին: Ավելին, 2014թ. սեպտեմբերին Էրդողանը ՄԱԿ գլխավոր քարտուղար Պան Գի Մունի անունից տրված ճաշկերպության ժամանակ հրաժարվել է սեղան նստել ալ-Սիսիի հետ³: Թեև ալ-Բաշիրը նույնպես իշխանության է եկել ռազմական հեղաշրջման ճանապարհով՝ Էրդողանը նրան անվանում է եղբայր: Էրդողանի նման պահվածքի հիմնական պատճառն այն է, որ ալ-Բաշիրի կառավարման ժամանակ Սուդանը ենթարկվել է պետական ապարատի իսլամականացման: Երկրի իսլամականացման քաղաքականություն էր վարում նաև Եգիպտոսի նախկին նախագահ (2012-2013թթ.) Մոհամեդ

¹ Müslüman soykırım yapamaz, Hürriyet, 09.11.2009.

² Wanted Sudan leader Bashir attends Turkey's Islamic summit, The Sun Daily, 13.12.2017.

³ Габриелян Айк, Шанс для нормализации египетско-турецких отношений?, Институт Ближнего Востока, 26.04.2017.

Մուրսին, որը սերտ հարաբերությունների մեջ էր Էրդողանի հետ, և որին ռազմական հեղաշրջման արդյունքում տապալեց ալ-Միսին:

Էրդողանի այցից հետո զանգվածային լրատվամիջոցները գրեցին Մուդանում ռազմածովային բազա կառուցելու Թուրքիայի պլանի մասին, թեև թուրքական կողմը պնդում է, որ մտադիր է միայն վերականգնել օսմանյան ժառանգության հուշարձանները: Բացի այդ, Մուդանի «Բարեփոխումներ» կուսակցության փոխնախագահ, պատգամավոր Հասան Օսման Ռեզքքն Էրդողանին կոչ արեց ռազմակայան կառուցել Պորտ Մուդանի մոտ (Մուսկին կղզին գտնվում է Պորտ Մուդանի մոտ)¹: Թուրքիան իսկապես կարող է Մուսկինում կառուցել ռազմածովային բազա, ռազմական օբյեկտ կամ նյութատեխնիկական ապահովման կետ: Ուշագրավ է, որ Թուրքիայի ԳՇ պետ Հուլուսի Աքարը Մուդանում հանդիպեց սուդանցի ու կատարցի գործընկերների հետ, ինչպես նաև Թուրքիայի պաշտպանության նախարար Նուրեթթին Ջանիքլիի ու Թուրքիայի պաշտպանական արդյունաբերության քարտուղարության ղեկավար Իսմայիլ Դեմիրի հետ այցելեց Մուդանում գործող *SAFAT Aviation Complex* ավիացիոն համալիր²: Դա նշանակում է, որ Թուրքիան և Մուդանը քննարկել են նաև ռազմական հարցեր, և Թուրքիան կարող է սեփական արտադրության զենք վաճառել Մուդանին՝ այդ երկրում ռազմակայան կառուցելու թույլտվության դիմաց: Լիովին իրատեսական ենք համարում, որ այդ երկիրը հետագայում ռազմածովային բազա կկառուցի Մուսկինում. կան դրան մղող բազում գործոններ:

1. Թուրքիայի աֆրիկյան քաղաքականությունը - «Արդարություն և զարգացում» կուսակցության (ԱԶԿ) կառավարման ժամանակ Թուրքիան շեշտակիորեն մեծացրել է Աֆրիկայի հետ քաղաքական և տնտեսական կապերը: Էրդողանը 2004-ից 28 այց է կատարել Աֆրիկա՝ ամենաշատն այցելելով Եգիպտոս, Ալժիր, Թունիս և Եթովպիա³: Նրա խոսքերով՝ ապագան Աֆրիկայինն է (ակնկալվում է, որ 21-րդ դարը կդառնա «Աֆրիկայի դար»): Եթե 2002թ- Թուրքիայի և Աֆրիկայի միջև ապրանքաշրջանառության ծավալը կազմում էր \$3 մլրդ, ապա ներկայում այն հասել է մոտ \$20 մլրդ-ի, Աֆրիկայում Թուրքիայի դեսպանատների թիվը 12-ից հասցվել է 39-ի (շուտով դա կհասցվի 44-ի): *Turkish Airlines* («Թուրքական ավիաուղիներ») ավիաընկերությունն իր չվերթների թիվը 4-ից հասցրել է 47-ի: Թուրքիայի համար Մուդանն աֆրիկյան կարևոր երկիր է- Մուդանը *SAGA* գոտում (*Sahara-*

¹ Sudanlı vekillerden Türkiye'ye 'askerî üs' çağrısı, Türkiye, 25.12.2017.

² Orgeneral Akar, Sudan Ve Katar Genelkurmay Başkanları İle Toplantı Gerçekleştirdi, Milliyet, 26.12.2017.

³ Cumhurbaşkanı Erdoğan'dan 28 Afrika ülkesine ziyaret, Anadolu Ajansı, 24.12.2017.

Altı Güney Afrika, Աֆրիկայի՝ Սահարայից հարավ ընկած գոտի) ՀԱՀ-ից հետո Թուրքիայի երկրորդ խոշոր գործընկերն է, Սուդանում Թուրքիայի ներդրումների ծավալը հասել է \$650 մլն-ի, որից \$300 մլն-ն ուղիղ ներդրումներ են: Մինչև 2011թ. Սուդանը (2.505.810 կմ²) աշխարհի խոշորագույն երկրների տասնյակում էր և Աֆրիկայի խոշորագույն երկիրը, սակայն Հարավային Սուդանի անջատվելուց հետո Սուդանը (1.886.068 կմ²) Աֆրիկայում զբաղեցրեց միայն երրորդ տեղը՝ զիջելով Ալժիրին (2.381.740 կմ²) և Կոնգոյի Դեմոկրատական Հանրապետությանը (ԿԴՀ, 2.345.410 կմ²): Աֆրիկայում Թուրքիայի համար կան մի շարք «դարպաս-երկրներ», որոնցով նա մուտք է գործում մայրցամաքի խորքեր: Աֆրիկայի հյուսիսում նման երկրներ են Եգիպտոսը, Լիբիան, արևմուտքում՝ Մենեգալը, Նիգերիան, հյուսիս-արևելքում՝ Սուդանը, Եթովպիան, կենտրոնում՝ ԿԴՀ-ն, հարավում՝ ՀԱՀ-ը, արևելքում՝ Քենիան: Տեղաբնակները Սուակիին անվանում են «Աֆրիկայի պատուհան», և Թուրքիան ցանկանում է նաև դրանով ներթափանցել Աֆրիկա:

2. Թուրքիայի նեոսամանական քաղաքականությունը – Արդեն նշվեց, որ Սուակին կղզին նախկինում ավելի քան 300 տարի մտել է Օսմանյան կայսրության կազմի մեջ և պատմական նշանակություն ունի Թուրքիայի համար, որը վերջին տարիներին վարում է նեոսամանական քաղաքականություն: Այդ քաղաքականության բաղադրիչներից մեկը «ռազմակայանային» քաղաքականությունն է, որի շրջանակներում Թուրքիան սկսել է ռազմական ներկայություն հաստատել նախկինում Օսմանյան կայսրության կազմի մեջ մտած տարածքներում: Արտերկրում նրա առաջին երկու ռազմակայանները բացվել են Սոմալիում և Կատարում, ընդ որում՝ դա արվել է լեգալ՝ այդ երկրների հետ համապատասխան համաձայնագրերի կնքումից հետո¹: Դրա հետ մեկտեղ, Թուրքիան իր ռազմական ներկայությունն է հաստատել հարևան Սիրիայում և Իրաքում, սակայն այս դեպքում դա արել է ապօրինի. պարզապես օգտվել է նրանից, որ Սիրիայի իշխանությունները վերահսկել են սահմանի միայն աննշան մասը, իսկ Իրաքի իշխանություններն ընդհանրապես չեն վերահսկել իր հետ սահմանը (Սիրիան և Իրաքը Թուրքիային քանիցս կոչ են արել դուրս բերել զորքը): Բացի այդ, 2017թ. ԶԼՄ-ն հայտնել են, որ Թուրքիան մտադիր է ռազմակայան հիմնել Քուվեյթում: 2017թ. հունիսին Թուրքիան Սաուդյան Արաբիային առաջարկեց ռազմակայան հիմնել թագավորության տարածքում, սակայն մերժում ստացավ²: Թուրքական իշխանությունների մտահղաց-

¹ *Габриелян Айк*, Турция усиливает военное присутствие за рубежом, Институт Ближнего Востока, 07.03.2017.

² *Saudi Arabistan, Türkiye'nin askeri üs teklifini reddetti*, Sputnik Türkiye, 18.06.2017.

մամբ՝ ռազմակայանները պետք է դառնան Թուրքիայի հզորության և ազդեցության ցուցիչ, վկայեն, որ այդ երկիրն իսկապես տարածաշրջանային գերտերություն է:

3. Կարմիր ծովի ռազմավարական կարևորությունը – Սուալիհնում ռազմածովային բազայի ստեղծումը Թուրքիայի համար ունի ռազմաքաղաքական, անվտանգային մեծ նշանակություն: Թուրքիան այդպիսով կվերածվի երկրի, որն անմիջապես կկարգավորի Կարմիր ծովի տարածաշրջանում անվտանգության համակարգի մեխանիզմները, ընդ որում՝ դա կանի ՆԱՏՕ շրջանակներից դուրս: Կարմիր ծովը մեծ կարևորություն ունի համաշխարհային ծովային առևտրի համար՝ տարածաշրջանում գտնվում է Կարմիր ծովն Արաբական ծովի Ադենի ծովածոցի հետ կապող Բաբ էլ Մանդեբի նեղուցը, որն աշխարհի ամենածանրաբեռնված ջրուղիներից մեկն է: Այդ երթուղով տարեկան անցնում է մինչև 22 հազ. առևտրանավ, իրականացվում է ծովային առևտրի 14%-ը՝ \$1.8 տրլն: Բացի այդ, տարածաշրջանում է գտնվում Հյուսիսային Ատլանտիկյան Հնդկական օվկիանոսի հետ կապող Սուեզի ջրանցքը: Կարմիր ծովում Թուրքիայի ռազմակայանը հնարավորություն կտա վերահսկել ռազմավարական կարևորություն ունեցող այդ տարածաշրջանը, որի դերը կտրուկ մեծացել է 1950-ականներից սկսած՝ կապված Պարսից ծոցից նավթը Եվրոպա և Հյուսիսային Ամերիկա տեղափոխելու հետ: Հիշեցնենք, որ Կարմիր ծովի անվտանգությունն անգամ օսմանյան ժամանակաշրջանում ապահովվել է Սուալիհից. այն ժամանակ Կարմիր ծովը վերածվել էր Օսմանյան կայսրության ներքին ծովի: Թուրքիայի Հանրապետության հիմնադիր Սուլթաֆա Քեմալ Աթաթուրքը 1915-1916թթ.- Դարդանելի ճակատամարտում հաղթելը և այդպիսով Ստամբուլը փրկելը պայմանավորել է Սևծովյան նեղուցները փակելու հանգամանքով՝ միաժամանակ Օսմանյան կայսրության պարտությունը պայմանավորելով նրանով, որ կայսրությանը չի հաջողվել նույնն անել (փակել) Բաբ էլ Մանդեբի պարագայում (որով Անգլիան գորքեր է փոխադրել Հնդկաստանից, Ավստրալիայից, Նոր Զելանդիայից): Նկատելի է, որ Սևծովյան նեղուցները վերահսկող Թուրքիան սկսել է ավելի մեծ ուշադրություն հատկացնել ռազմավարական նշանակության նեղուցներին ու ջրանցքներին, որոնց զգալի մասը գտնվում է իսլամական աշխարհում: Կատարում և Սոմալիում բացված թուրքական ռազմակայանները գտնվում են Հորմուզի և Բաբ էլ Մանդեբի նեղուցների մոտ:

4. Եգիպտոսի վրա ազդեցության լծակը – Սուալիհնում ստեղծվելիք Թուրքիայի ռազմածովային բազան կարող է դառնալ Եգիպտոսի նկատմամբ նրա հավելյալ լծակ: Թուրքիան այդպիսով կվերահսկի Սուեզի

ջրանցքի մատույցները, կստանա Սուեզի ջրանցքի «բանալիները»: Ուշագրավ է, որ թուրքական ռազմակայանը կգտնվի Եգիպտոսի և Սուդանի սահմանին ընկած Հալաիբի եռանկյունուց (20.580 կմ²) ոչ հեռու, որտեղ հայտնաբերվել են նավթի պաշարներ: Հալաիբի եռանկյունին 20-րդ դարի գրեթե ողջ երկրորդ կեսին վերահսկվել է Սուդանի կողմից, սակայն ներկայում գտնվում է Եգիպտոսի վերահսկողության ներքո (նրանց սահմանն անցնում է 22-րդ հորիզոնականով): Թուրքիան կարող է Սուեզիում ռազմաբազայի ստեղծմամբ փորձել ներագոյել Եգիպտոսի և Սուդանի միջև տարածքային վեճի, ինչպես նաև մյուս վեճերի վրա (Նեղոսի ջրերի բաշխում, Եթովպիայում Կապույտ Նեղոսի վրա «Վերածնունդ» ամբարտակի կառուցում, Լիբիայի մի շարք խմբավորումներին, «Մուսուլման եղբայրներին» Սուդանի աջակցելը): Թուրքիան ակնարկում է, որ այդ հարցերում կարող է աջակցել Սուդանին: Դրա համար էլ պատահական չէ, որ Սուդանում ռազմակայան հիմնելու Թուրքիայի պլանը մտահոգել է Եգիպտոսին: Եգիպտական իշխանամետ լրատվամիջոցները («*Al-Watan*») Սուեզիում մասին Թուրքիայի և Սուդանի միջև կնքված համաձայնագիրը որակեցին սպառնալիք՝ ընդգծելով, որ Թուրքիան զբաղված է «օսմանյան օրերի» փնտրտուքով, որ նրա այդ քայլը սպառնում է Եգիպտոսի ազգային շահերին և ազգային անվտանգությանը, որ դա քաղաքական ծուղակ է¹:

5. Մեքքային մոտ գտնվելու գործոնը – Սուեզիում գտնվում է մուսուլմանների համար սրբազան Մեքքա քաղաքից ոչ շատ հեռու: Թուրքական մամուլը գրել է, որ թուրք ուխտագնացները Կարմիր ծովի ափից մոտ 80 կմ հեռավորության վրա ընկած Մեքքա մեկնող հաջի ժամանակ կարող են ինքնաթիռով ժամանել Սուեզի, որտեղից էլ նավերով մեկնել Սաուդյան Արաբիա, ինչը կլինի մատչելի տարբերակ նրանց համար²: Ընդգծենք, որ Սուեզիում ռազմակայանի բացմամբ Թուրքիան ռազմական առումով կմոտենա Մեքքային, որը վիթխարի նշանակություն ունի իսլամական աշխարհի առաջնորդի հավակնություններով Էրդողանի համար: Նրան ցանկալի չէ, որ Մեքքան վերահսկվում է ԱՄՆ տարածաշրջանային դաշնակից Սաուդյան Արաբիայի կողմից: Բացի այդ, 64-ամյա Էրդողանի համար դժվար է հաշտվել այն բանի հետ, որ իսլամական (սուննի) աշխարհն իր առաջնորդ համարի Սաուդյան Արաբիայի գահաժառանգ Մոհամեդ բին Սալմանին, որը 2018թ- կդառնա 33 տարեկան: Չենք բացառում, որ ապագայում Էրդողանը կսկսի պահանջել Մեքքային, ինչպես նաև Մեդինային տալ հատուկ, միջազգային կարգավիճակ, որ Մեքքան և Մեդինան դառնան

¹ Türkiye'nin Sevakin Adası hamlesi sonrası Mısır'ı korku sardı, *Akşam*, 28.12.2017.

² Erdoğan Sudan'dan istemişti... Sevakin Adası neden önemli?, *Hürriyet*, 26.12.2017.

«յուրատեսակ Վատիկան»։ Հատկանշական է, որ Էրդոդանն արդեն անում է նման ակնարկներ։ 2017թ- դեկտեմբերին նա հայտարարեց, որ Երուսաղեմի կորուստը կհանգեցնի Մեքքայի և Մեդինայի կորստին - «Եթե մուսուլմանական աշխարհը կորցնի Երուսաղեմը, ապա չի կարողանա պաշտպանել Մեդինան։ Իսկ եթե մենք կորցնենք Մեդինան, ապա կկորցնենք նաև Մեքքան ու Քաաբան»¹։ Ի դեպ, Երուսաղեմն Իսրայելի մայրաքաղաք ճանաչելու մասին ԱՄՆ նախագահ Դոնալդ Թրամփի որոշումից հետո թուրքական իշխանամետ ՋԼՄ-ն («*Sabah*», «*Daily Sabah*», «*Yeni Şafak*», «*Yeni Akit*») սկսեցին հարձակվել Սաուդյան Արաբիայի վրա². հնարավոր է նաև, որ Թուրքիայում չեն բացառում, որ Սաուդյան Արաբիան կարող է փլուզվել ապագայում, որ նրա փոխարեն կձևավորվեն նոր պետություններ, որոնցից մեկում էլ կընդգրկվեն Մեքքան ու Մեդինան, և Թուրքիան կկարողանա մոտակայքում գտնվող Սուակիևում իր ռազմակայանից լրջորեն ներազդել նրա վրա (օսմանյան ժամանակաշրջանում Հիջազի անվտանգությունն ապահովվել է Սուակիևից)։

6. Սաուդյան Արաբիայի վրա ազդեցության լծակը – Սուակիևում ռազմածովային բազան կարող է Թուրքիայի համար հավելյալ լծակ ծառայել ոչ միայն Եգիպտոսի, այլև Սաուդյան Արաբիայի նկատմամբ։ Երկու երկրներն էլ սուննի աշխարհում առաջատար դեր ստանձնելու հարցում Թուրքիայի հիմնական մրցակիցներն են։ Թեև թուրքական «*Vatan*» թերթի հոդվածագիր Իլքեր Աքգյունգորն Էրդոդանի սուդանյան այցից հետո գրեց, որ Թուրքիան 94 տարի անց Աֆրիկայի և Արաբական թերակղզու հողերում ստեղծեց ռազմավարական եռանկյունի՝ Բասրայի ծոց (Կատար), Հնդկական օվկիանոս (Սոմալի) և Կարմիր ծով (Սուդան)³, մեր կարծիքով՝ այն պարզապես սկսել է Արաբական թերակղզին շրջապատել ռազմակայաններով և Սաուդյան Արաբիայի շուրջ «թուրքական իսկական եռանկյունի» կստեղծվի ոչ միայն Սուդանում, այլև Քուվեյթում թուրքական ռազմակայանի ստեղծումից հետո։ Կատարի շուրջ ծագած ճգնաժամից հետո Թուրքիան և Սաուդյան Արաբիան հայտնվեցին հակադիր ճամբարներում։ Վերջին շրջանում նույնը կարելի է ասել նաև Սիրիայի համար. Թուրքիան սկսել է մերձենալ ՌԴ-ի և Իրանի հետ, դժգոհ է ԱՄՆ-ի հետ Սաուդյան Արաբիայի սերտ հարաբերություններից, իսկ Սաուդյան Արաբիան դժգոհ է Իրանի հետ Թուրքիայի սերտ հարաբերություններից։ Եվ զարմանալի չէ, որ Էրդո-

¹ Erdoğan: Kudüs giderse İstanbul gider, Takvim, 15.12.2017.

² Pinar Tremblay, Pro-Erdogan media targets Saudis after Trump's Jerusalem decision, Al-Monitor, 22.12.2017.

³ İlker Akgüngör, Türk üçgeni!, Vatan, 27.12.2017.

ղանի սուղանյան այցի արդյունքները մտահոգություն հարուցեցին Սաուդյան Արաբիայում: Էր Ռիադում Սուդանի դեսպանատան մամլո քարտուղար Ահմեդ Իբրահիմ ալ-Մութազան շտապեց հայտարարել, որ Սուալիինի պատմական նավահանգստի վերականգնման վերաբերյալ թուրք-սուդանյան համաձայնագիրը չի սպառնում արաբական երկրների անվտանգությանը և որևէ կերպ չի շոշափում Հալաիբի եռանկյունու թեման: Ալ-Մութազան նաև դատապարտեց սաուդյան «Ուքբազ» թերթի՝ «Խարթումը Սուալիինը հանձնում է Անկարային, Սուդանը կառչել է Թուրքիայից» խորագրով հոդվածում տեղ գտած պնդումները՝ նշելով, որ դրանք վիրավորում են Սուդանի ինքնիշխանությունն ու երրորդ երկրների հետ կապերը զարգացնելու նրա իրավունքները: Դիվանագետն անընդունելի որակեց «Աֆրիկայում Թուրքիայի ագահությունը» արտահայտությունը՝ ընդգծելով, որ Սուալիինը պատկանում է Սուդանին, ոչ թե մեկ այլ երկրի¹: Այդպիսով, Սուդանում թուրքական ռազմակայանի ստեղծումը կարող է լարվածության նոր օջախ դառնալ Թուրքիայի և Սաուդյան Արաբիայի, ինչպես նաև Թուրքիայի և Եգիպտոսի միջև: Թերևս, պատահական չէր, որ Էրդողանի սուղանյան այցից անմիջապես հետո Էր Ռիադ շտապեց վարչապետ Բինալի Յըլդըրըմը, որը Սաուդյան Արաբիայի թագավոր Սալման բին Աբդուլազիզի և Սուհամեդ բին Սալմանի հետ քննարկեց երկկողմ հարաբերությունները, տարածաշրջանային, միջազգային օրակարգի հարցերը²: Թեև Մ.Չավուշօղլուն Խարթումում, պատասխանելով Թուրքիա-Իրան-Կատար առանցքի մասին հարցին, հայտարարեց, որ Անկարան տարբերություն չի դնում իսլամական երկրների միջև և անհրաժեշտության դեպքում մատնանշում է բոլորի սխալները³՝ արաբական աշխարհում ուժեղանում է դժգոհությունը Թուրքիայի գործողություններից: Էրդողանի սուղանյան այցից հետո ԱՄԷ արտգործնախարար Անվար Մոհամեդ Գարգաշը հայտարարեց, որ արաբական աշխարհը թույլ չի տա, որ Իրանն ու Թուրքիան կառավարեն իրեն և պետք է միավորվի Սաուդյան Արաբիայի ու Եգիպտոսի առաջնորդության ներքո⁴:

7. Իրանի ռազմածովային հավակնությունների զսպումը – 2011թ. փետրվարին իրանական ռազմանավերը վերջին 30 տարում առաջին անգամ մտան Սուեզի ջրանցք՝ Կարմիր ծովից Միջերկրական ծով անցնելու համար⁵: Ավելի վաղ Իրանի ՌԾՈւ-ն օգտագործել է Սուդանի նավա-

¹ Sudan'dan Sevakin Adası açıklaması: Korkmayın, Dünya Bülteni, 28.12.2017.

² Başbakan Yıldırım Suudi Arabistan Kralı Selman ile görüştü, Sabah, 27.12.2017.

³ Анкара не делает различий между исламскими странами, Anadolu Ajansı, 26.12.2017.

⁴ Twitter feud: UAE diplomat says Arabs won't be led by Turkey, Middle East Eye, 28.12.2017.

⁵ Иранские военные корабли вошли в Суэцкий канал, РИА Новости, 22.02.2011.

հանգիստները, սակայն հետագայում Սուդանն իր նավահանգիստները փակեց Իրանի համար (պաշտոնապես իրանական նավերը վերջին անգամ Սուդանում եղել են 2014թ., Սուդանը սկսեց հակվել դեպի Մաուրիտյան Արաբիա): 2016թ. նոյեմբերին Իրանի ԳՇ պետ Հուսեյն Բաքիրին հայտարարեց, որ Սիրիայում և Եմենում կարող են հայտնվել Իրանի ՌԾՈւ քազաները: Նրա խոսքերով՝ իրանական նավատորմը պետք է ունենա մշտական բազավորման կետեր ոչ միայն Արաբական ծովում, այլև Հնդկական օվկիանոսում. «Մենք պետք է ռազմակայաններ ստեղծենք Իրանից հեռու ընկած տարածաշրջաններում: Դա կարող են լինել Սիրիայի և Եմենի ափերը, կղզիներ կամ էլ լողացող քազաներ: Կարծում եմ, որ հեռավոր տարածաշրջաններում ռազմակայանները կլինեն շատ ավելի արդյունավետ, քան միջուկային տեխնոլոգիաները»¹: Թուրքիան կարող է վերահսկողություն հաստատել Կարմիր ծովում՝ ի հակակշիռ Իրանի, և փորձել այդպիսով զսպել Իրանի ռազմածովային հավակնությունները տարածաշրջանում: Սուալիում Թուրքիայի ռազմածովային բազան սեպի դեր կխաղա Սիրիայում և Եմենում Իրանի հնարավոր ռազմածովային բազաների միջև, որոնց օգնությամբ Իրանը կկարողանա զենք-զինամթերք մատակարարել «Հզրոլլահին» և հուսիներին: Մյուս կողմից՝ Թուրքիան պարզապես չի ցանկանում Իրանից հետո մնալ տարածաշրջանում ռազմածովային բազա ստեղծելու առումով և անգամ կրկնօրինակում է Իրանին: Թեև վերջերս Իրանն ու Թուրքիան սկսել են սերտ համագործակցել տարածաշրջանային հարցերի լուծման հարցում (Սիրիա, Իրաքյան Քրդստան)՝ երկու երկրները շարունակում են մնալ մրցակիցներ տարածաշրջանում և իսլամական աշխարհում առաջատարի դերի համար:

8. Իսրայելի ծովային շրջապատումը – Սուալիում ռազմածովային բազայի ստեղծմամբ Թուրքիան, կարելի է ասել, կշրջապատի Իսրայելը, որի ՌԾՈւ-ն հիմնականում կենտրոնացած է Միջերկրական ծովում (Իսրայելն այստեղ ունի 230 կմ, իսկ Կարմիր ծովում՝ 12 կմ ավազիծ): 2011թ. աշնանը Թուրքիան Իսրայելի և Կիպրոսի հետ հարաբերությունների վատթարացման ֆոնին առաջ քաշեց «Բարբարոս» գործողությունը, որը միտված էր Միջերկրական ծովի արևելյան հատվածում սեփական ՌԾՈւ ընդլայնմանը: Դրանից հետո տարածաշրջանի դերն ավելի է աճել Թուրքիայի համար՝ դրանում գազի մեծ պաշարներ հայտնաբերելու և կոնֆլիկտների թեժացման պատճառով: Այժմ Թուրքիան, մի կողմից, արաբական աշխարհի զարգացումների պատճառով շարունակ քննադատում է Իսրայելին, մյուս կողմից՝ խստապես ցանկանում է, որ Իսրայելն իր գազը

¹ В Сирии и Йемене могут появиться базы ВМС Ирана, Anadolu Ajansi, 27.11.2016.

Եվրոպա հասցնի հենց իր և ոչ թե Կիպրոսի ու Հունաստանի տարածքներով: Թուրքիան այդպիսով կոդիֆերսիֆիկացնի գազի ներկրումը, կստանա ռուսական գազից ավելի էժան գազ և տարանցիկ երկիր կդառնա նաև իսրայելական գազի համար: Այդ համատեքստում Թուրքիան Իսրայելի վրա ներագդելու նորանոր լծակների փնտրտուքի մեջ է, որոնցից մեկը կարող է դառնալ Սուալինում թուրքական ռազմակայանը: Դրանով Թուրքիան Իսրայելին կմոտենա ոչ միայն Միջերկրական, այլև Կարմիր ծովից, որում ազատ նավարկության ռեժիմի պահպանումը մեծ կարևորություն ունի այդ երթուղով Հարավային Ասիայի, Արևելյան Աֆրիկայի և Հեռավոր Արևելքի հետ առևտուր անող Իսրայելի համար:

9. Մյուս երկրներից հետ չմնալու գործունը – Կարմիր ծովի ավազանը մշտապես գտնվել է գերտերությունների հետաքրքրությունների կենտրոնում: Կարմիր ծովի ափերին են գտնվում Մերձավոր Արևելքի առանցքային երկրներ Սաուդյան Արաբիան, Եգիպտոսը, Իսրայելը, ինչպես նաև Սուդանը, Էրիթրեան, Հորդանանն ու Եմենը: Նրանց թվին կարելի է հավելել մոտակայքում գտնվող Ջիբութին և Եթովպիան: Ընդգծենք, որ վերջին շրջանում տարածաշրջանում բավական մեծ ակտիվություն են ցուցաբերում ոչ ափամերձ մի շարք երկրներ՝ Չինաստան, ԱՄԷ, Իրան (ԶԼՄ պնդմամբ՝ Սուդանն Էրդոդանի այցից առաջ ռազմակայան ստեղծելու առաջարկով դիմել է ԱՄԷ-ին և ՌԴ-ին): 2017թ. օգոստոսի 1-ին արտերկրում Չինաստանի առաջին ռազմակայանը բացվեց Ջիբութիում: Այս երկրում են գտնվում նաև ԱՄՆ-ի, Ճապոնիայի և Ֆրանսիայի ռազմաբազաները: ԱՄԷ-ն իր հերթին արտերկրում իր առաջին ռազմածովային բազան կառուցել է Էրիթրեայի հարավում՝ Ասաբ ավիաբազայից ոչ հեռու: Բացի այդ, Սոմալիլենդի խորհրդարանը համաձայնել է 30 տարով (դա կարող է երկարաձգվել) Բերբեր ծովափնյա վայրում ԱՄԷ-ի կողմից ռազմածովային և ավիաբազա կառուցելուն, ինչպես նաև տեղի նավահանգստի կառավարումն ԱՄԷ-ին հանձնելուն: Դա կլինի Աֆրիկայում ԱՄԷ երրորդ բազան. առաջին ռազմակայանը գործում է Լիբիայի Ալ-Մարջ քաղաքում: Բացի այդ, ԱՄԷ ռազմական օբյեկտները գործում են Եմենի Սոկոտրա կղզում, ԱՄԷ-ն փորձում է երկարաժամկետ վարձակալել Սոկոտրան և Ադենի նավահանգիստը (ԱՄԷ էքսպեդիցիոն կորպուսը Եմենում մասնակցում է հուսիների դեմ պատերազմին): Եմենում տարվող ռազմարշավի շրջանակներում Էրիթրեայում ռազմական ներկայություն է հաստատել Սաուդյան Արաբիան, որը մտահոգ է, որ հուսիների հաղթանակի դեպքում Եմենի Ալ-Հոդեյդա նավահանգստում կստեղծվի Իրանի ռազմածովային բազա¹: Արդեն նշվել է

¹ *Икрамуддин Хан*, Арабские Эмираты строят свою империю в Африке, Голос Ислама, 14.02.2017.

տարածաշրջանում Իրանի ցուցաբերած ակտիվության մասին: Իսրայելը ռազմաձուլային, ռազմաօդային, հետախուզական բազաներ է հիմնել Էրիթրեայում՝ Դահլակ արշիպելագում և Մասաուա նավահանգստում: Հաշվի առնելով այս ամենը՝ Թուրքիան, բնականաբար, չի ցանկանում հետ ընկնել տարածաշրջանային մրցակիցներից: Կարմիր ծովի տարածաշրջանում Թուրքիայի ռազմակայանի հայտնվելն էլ ավելի կիսճճի և կրարդացնի ստեղծված իրավիճակը:

10. Հակամարտության գոտիներին զենքի ապօրինի մատակարարումները – Վերջին տարիներին Թուրքիան շարունակ զենք-զինամթերք է ուղարկում տարածաշրջանի հակամարտության գոտիներ՝ էլ ավելի թեժացնելով դրանք և հետապնդելով սեփական շահերը: Սիրիայում և Իրաքում ԻՊ-ին և ահաբեկչական այլ խմբավորումներին Թուրքիայի կողմից զենքի գաղտնի մատակարարումների մասին շատ է խոսվել: Նկատենք, որ վերջին տարիներին բազմաթիվ են դեպքերը, երբ Թուրքիայից բեռնված և այլ երկրների դրոշի ներքո տարածաշրջանի երկրներ գնացող նավերում հայտնաբերվել է զենք: Ամենավերջին դեպքը գրանցվեց 2018թ. հունվարին, երբ Հունաստանի առափնյա անվտանգության ծառայությունը Կրետե կղզու մոտ կանգնեցրեց Տանզանիայի դրոշով երթնեկող «*Andromeda*» լցանավը, որում հայտնաբերվեցին 410 տ պայթուցիկ նյութ, պայթուցիչներ և այլ սարքավորումներ (դրանք պահվել են 29 բեռնարկղում): Թուրքիայի Մերսին և Իսքենդերուն նավահանգիստներում բեռնված նավը շարժվում էր դեպի Լիբիա, որի հանդեպ 2011թ. զենքի մատակարարումների բեռնարգելք են դրել ԵՄ-ն ու ՄԱԿ-ը¹: Նշենք, որ 2015թ. սեպտեմբերին դարձյալ Կրետեի մոտ կանգնեցվեց Իսքենդերունից Լիբիա մեկնող բեռնանավը, որում նույնպես հայտնաբերվեց զենք: Անկարան սակայն պնդում էր, թե Լիբիա ուղարկվել են միայն շինանյութեր²: 2013թ. ապրիլին հրաձգային զենքի հազարավոր միավորներ հայտնաբերվեցին Թուրքիայից Լիբիա գնացող «*El-Intizar*» ձկնորսական նավում, որը երթնեկում էր Լիբիայի դրոշով և Թուրքիա էր ժամանել Մալթայից³: Չենքի ապօրինի մատակարարումներն առնչվել են նաև Սուդանին ու Եմենին: 2017թ. մայիսին հունական կողմն Էզեյան ծովում գտնվող հունական Քոս կղզու մոտ կանգնեցրեց թուրքական նավահանգստից Սուդան մեկնող *Mekong Spirit* բեռնանավը՝ կասկածելով, որ այն պայթուցիկ է տեղափոխում Սուդան, որի նկատմամբ գործում է ՄԱԿ և ԵՄ

¹ Türkiye'den yüklenip Libya'ya giden gemide 29 konteyner dolusu patlayıcı yapımında kullanılan malzeme bulundu, T-24, 11.01.2018.

² Türkiye'den Libya'ya giden gemide silah yakalandı: Ankara 'Silahlar belgeli' dedi, Diken, 02.09.2015.

³ *Dinçer Gökçe*, Türkiye'den giden binlerce silah son anda yakalandı, Hürriyet, 25.04.2013.

զենքի բեռնարգելքը¹: 2011թ. մարտին ԱՄԷ ոստիկանությունը կանխեց Թուրքիայից \$4.36 մլն ընդհանուր արժողությամբ 16 հազ. ատրճանակի ուղարկումը Եմեն², իսկ 2013թ. հուլիսին Օմանի ոստիկանությունը կանխեց Թուրքիայից 30.393 ատրճանակի ուղարկումը Եմեն³: 2012թ. նոյեմբերին Եմենի ՊՆ-ն հայտարարեց, որ Թուրքիայից նավով ուղարկված խմորեղենի տուփերում հայտնաբերվել է \$120 մլն արժողությամբ 5412 միավոր հրաձգային զենք⁴: 2013թ. հունվարին Ադենում հայտնաբերվեց 3780 միավոր հրաձգային զենք, ինչը որակված էր «պլաստիկա և շինանյութ»⁵: Փաստորեն, Թուրքիայից Եմեն զենքի առաքումների այդ չորս խմբաքանակներում հայտնաբերվել և առգրավվել է 55 հազ. միավոր զենք, և զուր չէ, որ թուրքական մամուլը գրեց, թե Թուրքիան զենքով հեղեղում է Եմենը: Այդպիսով, զենքի ապօրինի մատակարարումների հաճախակիությունը, դրանցում շոշափվող զենքերի տիպն ու քանակը, ֆինանսական արժեքը, մատակարարումների լայն աշխարհագրությունը, հասցեատեր երկրներն ու դրանցում տիրող անկայուն իրավիճակը հիմք են տալիս պնդելու, որ թուրքական իշխանությունները հազիվ թե կանգնած չեն այս ամենի հետևում: Մուսկիևում ստեղծվելիք ռազմակայանը նույնպես կարող է ծառայել տարածաշրջանի թեժ կետեր Թուրքիայից զենքի ապօրինի մատակարարումների համար: Դրանից կարող են օգտվել նաև պաղեստինյան, իսլամիստական ծայրահեղական կազմակերպությունները, որոնք փորձում են Կարմիր ծովն օգտագործել զենք-զինամթերքի ապօրինի փոխադրումների համար:

Այսպիսով, վերոնշյալը վկայում է, որ կան ծանրակշիռ դրդապատճառներ, որոնք կարող են Թուրքիային մղել Մուսկիևում ռազմակայան հիմնելուն: Արդյոք Թուրքիան կգնա՞ այդ քայլին. կարծում ենք, որ դրա հավանականությունը բավական բարձր է՝ հաշվի առնելով, որ դա բավական օգտակար կլինի Թուրքիայի համար: Մինևույն ժամանակ, Մուսկիևում թուրքական ռազմակայան հիմնելը կախված կլինի Մուդանում և հատկապես Թուրքիայում տիրող ներքաղաքական վիճակից՝ երկրի ներսում էրդողանի հաղթարշավից (2019թ. Թուրքիայում սպասվում են միանգամից 3 ընտրություններ): Վերոնշյալը նաև վկայում է, որ Թուրքիան հենց այնպես (հումանիտար և այլ օգնության տեսքով) չի աջակցում աֆրիկյան այս կամ այն երկրին (և ընդհանրապես), որ ունի հեռահար նպատակներ, որոնք էլ իրագործում է պատեհ պահերին: Նույն պատկերին ակնհայտ

¹ Yunanistan, Türkiye'den Sudan'a giden patlayıcı yüklü gemiye el koydu, Birgün, 25.05.2017.

² Türkiye'den Yemen'e 16 bin silah iddiası, Hürriyet, 24.03.2011.

³ Türkiye'den Yemen'e silah yağmuru!, Ege'de Sonsöz, 13.07.2013.

⁴ Muhaliflere Türkiye'den gönderilen silahlar böyle yakalandı, Oda.TV, 04.11.2012.

⁵ Yemen'de yine Türk silahları!, Vatan, 26.01.2013.

ենք եղել Սոմալիի պարագայում, երբ Թուրքիան տարիներ շարունակ հումանիտար խոշոր օգնություն էր ցուցաբերում այդ երկրին, նրան պահում էր իր ուշադրության կենտրոնում (2011թ- Թուրքիայի վարչապետ Էրդողանն այցելեց Սոմալի և դարձավ վերջին 20 տարում այդ երկիր այցելած օտար պետության առաջին ղեկավար): Եվ ահա այդ ամենի պատասխանը չուշացավ- 2017թ- աշնանը Սոմալիում բացվեց արտերկրում Թուրքիայի առաջին ռազմակայանը: Արդյունքում՝ Սուդանում (Սուակիևում) կարող է ստեղծվել արտերկրում Թուրքիայի երրորդ ռազմակայանը (Եթե մինչ այդ ռազմակայան չբացի տարածաշրջանի որևէ այլ երկրում):

Հունվար, 2018թ.

**ԿԱՐՄԻՐ ԾՈՎՈՒՄ ԹՈՒՐԳԻԱՅԻ ՌԱԶՄԱԿԱՆ ՆԵՐԿԱՅՈՒԹՅԱՆ
ՀԱՍՏԱՏՄԱՆ ԽՆԴՐԻ ՇՈՒՐՋ**

Հայկ Գաբրիելյան

Ամփոփագիր

Թուրքիան վերջին տարիներին վարում է նեոսոմանյան քաղաքականություն, որի բաղադրիչներից մեկը դարձավ «ռազմակայանային» քաղաքականությունը, այն տարածքներում իր ռազմական ներկայության հաստատումը, որոնք նախկինում մտել են Օսմանյան կայսրության կազմի մեջ: Թուրքիան այդ քաղաքականության շրջանակներում արդեն ռազմական ներկայություն է հաստատել Սոմալիում և Կատարում, այժմ փորձելու է ռազմակայան (ռազմածովային բազա) հիմնել Սուդանում: Հոդվածում ներկայացվում է Կարմիր ծովի տարածաշրջանի ռազմաքաղաքական իրավիճակը, վերլուծության են ենթարկվում այն գործոններն ու դրդապատճառները, որոնք Թուրքիային կմղեն ռազմակայան հիմնել Սուակիև կղզում, և այն օգուտները, որոնք նա կարող է ստանալ դրանից:

О ВОЕННОМ ПРИСУТСТВИИ ТУРЦИИ НА КРАСНОМ МОРЕ

Այկ Գաբրիելյան

Резюме

Турция в последние годы проводит неоосманскую политику, одним из компонентов которой стало установление военного присутствия на тех территориях, которые ранее входили в состав Османской империи. Турция в рамках этой политики уже установила свое военное присутствие в Сомали и в Катаре. Теперь она будет пытаться создать свою военную (военно-морскую) базу в Судане. В статье представлена нынешняя военно-политическая ситуация в регионе Красного моря, анализируются факторы и стимулы того, почему Турции хотелось бы построить свою базу на острове Суакин, и те выгоды, которые она может получить от этого.

ABOUT TURKEY'S ACCESSION TO THE GEOPOLITICAL GAME IN THE RED SEA

Hayk Gabrielyan

Resume

In the recent years Turkey has pursued a neo-Ottoman policy, one of components of which is a "military base" policy, with the establishment of Turkey's military presence in areas that in the past were part of the Ottoman Empire. Within the framework of this policy Turkey has already set up a military presence in Somalia and Qatar. Now Turkey will try to establish a military base (naval base) in Sudan. The article presents the military-political situation in the Red Sea region, analyzes the factors and motives that prompt Turkey to build a military base on the island of Suakin and the benefits that it can get from it.